

UDC 930.25:001.32(477+510)-048.87“1953”

FROM THE HISTORY OF THE FORMATION OF UKRAINIAN-CHINESE SCIENTIFIC RELATIONS (A LITTLE-KNOWN VISIT OF A DELEGATION OF CHINESE SCIENTISTS TO THE ACADEMY OF SCIENCES OF THE UkrSSR)

Hanna Indychenko

PhD (History), Senior Researcher

Institute of Archival Studies

V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine

62, Volodymyrska St., Kyiv, 01033, Ukraine

Indychenko@ukr.net

The study, based on little-known and partly unexplored archival documents, highlights the stay of a delegation of Chinese scientists at the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. In 1953, a delegation of scientists from the People's Republic of China, numbering 42 people, first visited the USSR and Ukraine, and for ten days they familiarized themselves with the experience of organizing and managing scientific work and the focus areas of activity of the Academy of Sciences of the UkrSSR – the superior scientific organization of Ukraine. It is characteristic that the delegation included scientists of various scientific knowledge spheres. During the visit to the Academy of Sciences of the UkrSSR, Chinese scientists gained an idea of the work of most Ukrainian academic research institutions, which was of great importance for the further development of scientific contacts between China and Ukraine, and also influenced the scientific and organizational processes in the Academy of Sciences of the People's Republic of China, the development of new scientific areas in it, taking into account the experience gained in organizing scientific work in the Ukrainian Academy of Sciences.

The paper also highlights the achievements of the Ukrainian academic science as of 1953, in the context of the scientific interests of the members of the Chinese delegation. The archival documents demonstrate innovative developments of Ukrainian academic teams, which received world recognition at that time, testifying the strengthening of the authority of Ukrainian science abroad.

The establishment of Ukrainian-Chinese scientific ties in 1953 had a significant impact on the strengthening and development of these relations in the future, when specialized delegations of Chinese scientists began to visit the institutions of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, hence, joint scientific research was launched in specific areas of scientific knowledge.

The research methodology consists in the application of historical and archival, source-based, chronological methods, as well as methods of analytical and synthetic processing of documents and scientific expertise.

The scientific novelty of the work consists in the systematization, analysis, and introduction into wide scientific circulation of a complex of little-studied and partly unstudied archival sources, as well as scientific works on the history of the establishment of the Ukrainian-Chinese scientific relations, while the impetus for their further development was the event of 1953 – the first visit of the highest-level Chinese scientific delegation to the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR.

Keywords: cooperation; science; archival document; Ukraine; China; Academy of Sciences of the Ukrainian SSR; Archive of the Presidium of the NAS of Ukraine; Institute of Archival Studies of Vernadskyi National Library of Ukraine

З ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКО-КИТАЙСЬКИХ НАУКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ (МАЛОВІДОМИЙ ВІЗИТ ДЕЛЕГАЦІЇ КИТАЙСЬКИХ ВЧЕНИХ ДО АН УРСР)

Г. В. Індиченко

Вступ

Українсько-китайські наукові зв'язки на сучасному етапі розвиваються швидкими темпами і мають глибокі традиції. Сучасне співробітництво України та Китайської Народної Республіки (далі – КНР) у галузі науки і техніки є пріоритетним напрямом двосторонніх відносин. Комісія зі співробітництва між Урядом України та Урядом КНР, створена у 2011 р., а також низка профільних підкомісій є головними рушіями реалізації співпраці в науковій галузі між країнами [Науково-технічне співробітництво... 2022]. Співробітництво НАН України з китайськими науковими організаціями є одним із пріоритетів міжнародної наукової діяльності й української академічної науки. Зокрема, плідна двостороння співпраця здійснюється в галузях електрозварювання, прикладної фізики, хімічної фізики, біохімії, надтвердих матеріалів, кібернетики, радіофізики та електроніки, радіоастрономії, прикладної оптики і в багатьох інших напрямках [Загородній 2014]. У галузі гуманітарних наук треба зазначити активізацію двосторонньої співпраці з візитом делегації Шанхайської академії суспільних наук до НАН України 19 червня 2019 р. [Зустріч із делегацією... 2019]. Важливою для розвитку співробітництва стала Угода про стратегічну співпрацю між НАН України та Академією наук провінції Гуандун (2017). Спільним проєктом двох академій наук було заснування Китайсько-українського інституту зварювання імені Є. О. Патона [Візит делегації Академії наук провінції Гуандун (КНР) 2018].

Українсько-китайське наукове двостороннє співробітництво, яке успішно реалізується сьогодні, є результатом як наполегливої роботи сучасних українських і китайських учених, так цілеспрямованої діяльності минулих поколінь науковців України й Китаю, завдяки яким і створена високоякісна база сучасного українсько-китайського наукового співробітництва.

Наше дослідження має на меті розкрити маловідомі аспекти перебування китайської делегації в Україні в 1953 р., зокрема в наукових академічних установах, як поштовх до започаткування українсько-китайської міжакадемічної співпраці. До дослідження залучені маловідомі і частково недосліджені архівні документи, доповнені аналізом інших джерел, що дає змогу комплексно розглянути зазначене питання. Архівні документи, що відклалися в Архіві Президії НАН України, Інституті архівознавства НБУВ, доповнені інформацією з періодичного наукового органу академії – “Вісника НАН України”, проливають світло на перебіг подій, пов'язаних із відвідуванням АН УРСР авторитетною делегацією китайських учених, що дає змогу здійснити історико-джерелознавчу реконструкцію процесу започаткування українсько-китайських наукових зв'язків, які надалі набули нових форм і напрямів у багатьох наукових галузях.

Частково питання українсько-китайського наукового співробітництва висвітлювалося в контексті історико-джерелознавчої реконструкції міжнародного співробітництва АН УРСР із науковими установами країн Сходу [Індиченко 2020, 17–36]. Окремі архівні документи з питання двостороннього співробітництва за 1950–1955 рр. були введені в науковий обіг науковим колективом Інституту архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського [Історія Національної академії наук України... 2012a].

Проте окремої публікації про важливу подію українсько-китайського наукового життя, а саме перший багатопрофільний за складом і чисельністю візит китайської

наукової делегації до АН УРСР, яким започатковано стратегічне співробітництво в науковій галузі, дотепер у науковій літературі не було.

Методологія дослідження полягає в застосуванні історико-архівознавчого, джерелознавчого, хронологічного методів, а також методів аналітико-синтетичного опрацювання документів і наукової експертизи. Зазначені методи дають змогу визначити видовий склад документів, їхнє інформаційне наповнення, відтворити перебіг подій, пов'язаний із перебуванням делегації китайських учених в Україні, визначити пріоритетні форми, напрями та тенденції подальшого українсько-китайського наукового обміну.

Наукова новизна дослідження полягає в систематизації, аналізі та введенні до широкого наукового обігу комплексу малодосліджених і почасти невивчених архівних джерел, а також наукових праць щодо першого візиту китайської наукової делегації найвищого рівня до АН УРСР у 1953 р.

Загальні питання радянсько-китайського наукового співробітництва та місце в ньому української академічної науки

Із середини 50-х рр. XX ст. склалися сприятливі умови для інтенсифікації та подальшого розвитку міжнародних наукових зв'язків українських учених із науковцями інших країн, а саме вченими КНР. Для подальшого розвитку українсько-китайського наукового співробітництва важливе значення мав візит великої делегації китайських учених до АН УРСР, який відбувся в 1953 р. Ця подія відіграла значну роль у встановленні і подальшому розвитку українсько-китайських наукових зв'язків.

Китайська Народна Республіка, створення якої проголошено в 1949 р., швидкими темпами розвивалася – удосконалювалися індустріальна та сільськогосподарська інфраструктури держави, започатковувалися і створювалися нові галузі промисловості, що потребувало кваліфікованого наукового супроводу, проте в країні відчувалися прогалини в забезпеченні вченими та інженерними фахівцями високої кваліфікації. У 1949-му, році проголошення КНР, створена й Академія наук цієї країни, тож у 1950-х рр. тривав процес розбудови наукової організації. Натомість українська наукова спільнота підійшла до цього часу з низкою наукових досягнень, зі зміцненою матеріально-технічною базою, що давало змогу розвивати наявні та започатковувати нові наукові напрями.

14 лютого 1950 р. був укладений Договір про дружбу, союз і взаємну допомогу між КНР і СРСР, який визначив розвиток двосторонніх відносин на багато років. Згодом було укладено інші двосторонні договірні акти, за якими КНР отримувала суттєву науково-технічну підтримку, значний обсяг якої реалізовувався українською академічною наукою: безоплатне надання наукової й проєктної документації, спільні наукові розробки, експедиції, консультативна, методична допомога, підготовка наукових кадрів, стажування китайських дослідників на базі українських академічних установ, книгообмін та ін.

За підтримки наукових фахівців і висококваліфікованих представників промисловості СРСР у Китаї було побудовано значну кількість промислових підприємств, оснащених сучасним обладнанням. Чимало українських учених і представників промисловості виїздили до КНР для надання допомоги безпосередньо на місцях.

У розвитку гуманітарного співробітництва, окремим напрямом якого є наукова співпраця, важливе значення мала діяльність Товариства китайсько-радянської дружби, створеного 5 жовтня 1949 р., і Товариства радянсько-китайської дружби, яке функціонувало з 29 жовтня 1957 р. В Україні певний обсяг гуманітарного співробітництва з Китаєм здійснювався через Українське товариство культурних зв'язків із закордоном, у діяльності якого активну участь брали українські академічні вчені.

Розвиток АН УРСР станом на першу половину 50-х років ХХ ст.

У 50-х рр. ХХ ст. в Україні інтенсивно розвиваються наукові дослідження, створюється низка нових науково-дослідних установ, розширюється географія академічної науки. Українська академічна наука здобувала високий науковий авторитет у світі.

Напрями наукової роботи українських академічних установ у 50-х рр. ХХ ст. пов'язувалися передусім із розвитком промисловості та сільського господарства, розроблялася значна кількість прикладних проблем, які швидкими темпами впроваджувалися у виробничу практику. Зокрема, установи АН УРСР у 1953 р. провадили виробничу перевірку і впроваджували в народне господарство країни 185 закінчених науково-дослідних робіт [Щербань 1954, 17]. Процес від наукової розробки до швидкого впровадження в практику був швидким, а співробітництво з промисловістю – результативним.

У зазначений період прискореними темпами розвивалися дослідження в галузях ядерної фізики, фізики напівпровідників, радіофізики й електроніки, математики, інформатики, геофізики, механіки, проблем матеріалознавства, хімії високомолекулярних сполук, біохімії, фізіології.

Для наук соціогуманітарного напрямку характерним був прискорений розвиток: опубліковано "Історію України", активізовано дослідження української філософської думки, здійснювалися дослідження кримінального, цивільного та міжнародного права, виконувався великий обсяг експедиційних археологічних досліджень, здійснювалася підготовка до друку творів класиків української літератури, розвивалося шевченкознавство, готувалися до друку значна кількість словникових видань, досліджувалося народне і професійне образотворче мистецтво, вивчалися демографічні проблеми, зокрема й етнічна демографія тощо [Національна академія наук України... 2018, 93–105].

Наукові досягнення українських учених, з якими китайська наукова спільнота була добре обізнана, викликали жваве зацікавлення. Відвідування китайськими вченими СРСР у 1953 р. стало подією державного значення для КНР: молода китайська держава потребувала зміцнення академічної науки, зокрема розвитку в академічному секторі тих науково-дослідних робіт, які визначалися завданнями розвитку промисловості Китаю.

Прибуття китайської делегації в Україну. Мета та завдання візиту до АН УРСР

Привертає увагу кількісний та якісний склад китайської делегації, яка прибула в Україну, а саме 42 особи, 26 із яких – провідні китайські вчені та фахівці. Делегація КНР перебувала в СРСР упродовж березня – квітня 1953 р., а в Україні – з 7 до 17 квітня. Китайська делегація прибула до Києва 7 квітня 1953 р. на чолі з професором Цянь Саньцяном (транслітерація власних назв і топонімів у статті наводиться за архівними документами та науковими працями, у яких вони згадуються. – *Г. І.*) – директором Інституту сучасної фізики (згодом – Інститут атомної енергії) АН КНР.

В Архіві Президії НАН України зберігається документ, який дає уявлення про склад членів делегації за спеціальностями, зокрема в її представництві були 3 геологи і 2 хіміки, по одному представнику інших наук: фізик, математик, метеоролог, дослідник фізіології рослин, фізіолог, біолог, біолог-ембріолог, астроном, ботанік, медик-генетик, механік, архітектор, інженер-будівельник, агроном, історик, мовознавець, педагог [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 2–6].

Широкий науковий склад китайської наукової делегації свідчив про наміри встановити наукові зв'язки з українськими вченими за багатьма напрямками наукового знання. Переважна частина членів делегації представляли АН КНР, проте були в її

складі представники профільних міністерств і відомчих науково-дослідних установ, а також викладачі закладів вищої освіти Китаю.

Характерно, що представляли китайську науку видатні вчені, серед яких: Хуа Логен – директор Інституту математики АН КНР, який спеціалізувався на аналітичній теорії чисел, теорії та геометрії матриць, теорії комплексних функцій з деякими змінними; Чжан Юй-чже – директор Обсерваторії АН КНР, фахівець у галузі досліджень із розподілу орбіт подвійних зірок у плоскому просторі, спостережень і зйомки малих планет і комет та обчислення коливань їхніх орбіт, зйомки, спостережень інтенсивності і спектра світла затемнено-перемінних зірок; Чжао Цзю-чжан – директор Інституту геофізики АН КНР, який досліджував атмосферну циркуляцію і виникнення західних повітряних потоків; Сун Ін – заступник міністра геології КНР; Фин Де-пей – директор Інституту фізіології і біохімії АН КНР, дослідник фізіологія м'язів і нервів; Бей Ши-чжан – директор Інституту експериментальної біології АН КНР, дослідник біогенних стимуляторів, регенерації в ротіфера і нематод; У Чжен-і – заступник директора Інституту ботаніки АН КНР, спеціаліст із систематики рослин, класифікації фармацевтичних рослин; Чжень Чі-джен – директор Інституту санітарії, фахівець із фізіології; Чень Ін-гуя – професор і декан електромеханічного факультету Університету в Тянзіні, фахівець з електротехнічних машин, питань виробництва і споживання електроенергії; Юй Дао-вень – професор і декан механічного факультету Пекінського політехнічного інституту, спеціаліст з електричних машин, питань виробництва і споживання електроенергії; Лю Сянь-і – заступник планового відділу АН КНР, дослідник у галузі вугільної промисловості; Пен Шао-і – фахівець у галузі промислової хімії з м. Далянь, фахівець із вивчення пластичних мас, барвника і його проміжних станів, синтезу толуолу; У Хен – відповідальний секретар Північно-східного філіалу АН КНР, вчений у галузі геології; Чжан Вень-ю – заступник директора Інституту геології, фахівець з геотектоніки, її зв'язку з розміщенням корисних копалин; Жень Цзі-чунь – професор і декан фізіологічного факультету Шаньдунського медичного інституту в м. Цзінань; Се гун-Чо – заступник начальника канцелярії Міністерства охорони здоров'я Центрального народного уряду КНР, фахівець у галузі фізіології; Чжу Сі – заступник завідувача лабораторії ембріології в Інституті експериментальної біології АН Китаю, вчений з експериментальної ембріології, запліднення, штучного партеногенезу, ритму ділення клітин, штучного зовнішнього дозрівання; Ма Юн-чжі – начальник підготовчого комітету з організації Інституту ґрунтознавства АН КНР, фахівець із вивчення ґрунтів Китаю, географічного поширення ґрунтів, генезису ґрунтів, їхньої класифікації, давніх ґрунтів і кайнозойської геології, питання використання ґрунтів; Лян Сі-чжен – декан архітектурного факультету Університету Цінхуа, заступник керівника Комітету міського планування м. Пекіна, дослідник архітектури Китаю та міського планування; Цао Янь-сін – начальник управління санітарно-технічного будівництва при міському уряді Пекіна, фахівець із планування й управління здійснення робіт з каналізації; Лі Ші-цзюнь – начальник управління з просвітництва при Міністерстві сільського господарства Центрального народного уряду КНР, фахівець з організації заходів з боротьби зі шкідниками сільськогосподарських рослин і шкідників; Чжан Цая-фу – член планового управління АН КНР, дослідник селянських революцій у період нової і новітньої історії Китаю; Лю Да-нянь – науковий співробітник Інституту новітньої історії АН Китаю, заступник редакційного бюро АН Китаю, дослідник новітньої історії Китаю; Люй Шу-сянь – науковий співробітник Інституту мовознавства АН КНР, дослідник із граматики китайської мови, зокрема сучасної; Чжан Бо-чуань – начальник Главку університетів при Міністерстві вищої освіти ЦНП КНР, дослідник японського питання в період антияпонської війни.

Делегацію зустрічали на вокзалі не лише представники української академічної науки, а й делегати від закладів вищої освіти, міністерств і відомств, преси та

громадськості. Зокрема, академічну спільноту очолив президент АН УРСР академік О. В. Палладін, який у привітальному слові виразив почуття дружби українського народу до китайського. Про значимість цієї події для української Академії наук свідчить значна кількість українських академічних учених, які прибули на Київський вокзал для зустрічі китайських колег, а саме від АН УРСР були присутні усі члени Президії АН УРСР, значна кількість дійсних членів і членів-кореспондентів Академії наук, керівники академічних науково-дослідних установ, наукові співробітники інститутів, загалом понад 60 осіб.

Виступаючи з відповіддю, голова делегації професор Цянь Саньцян зазначив, що китайські вчені “приїхали вивчати передовий досвід роботи наукових закладів Академії наук України, щоб потім застосовувати його на своїй батьківщині” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 65].

Провівши аналіз архівних документів, які розкривають аспекти перебування китайських учених в академічних установах України, констатуємо, що делегація ставила за мету вивчити досвід наукової та науково-організаційної роботи в АН УРСР; ознайомитися з досягненнями української академічної науки, особливо в тих галузях, які становили для китайських учених пріоритетний інтерес; обговорити з українськими вченими можливі напрями подальшого двостороннього співробітництва.

Планом перебування делегації в АН УРСР передбачалося: прийом делегації у президента АН УРСР академіка О. В. Палладіна за участі членів Президії АН УРСР, дійсних членів і членів-кореспондентів Академії наук та директорів академічних установ, відвідування науково-дослідних установ, ознайомлення з роботою Державної публічної бібліотеки УРСР, Академії архітектури, Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, Київського політехнічного інституту, окремих галузевих науково-дослідних закладів і підприємств Києва, науково-дослідної станції “Березино”, відвідування м. Сталіно (нині – Донецьк) із метою ознайомлення з науковими закладами Донбасу та роботою шахт, прикінцевий прийом делегації в Президії АН УРСР за участі представників науки, культури та мистецтва м. Києва [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 7–23, 31–34]. Планом перебування китайської делегації в Україні передбачалася й широка культурна програма – ознайомлення з пам'ятками культури, відвідування музеїв, поїздки пароплавом р. Дніпром.

Встановлення наукових контактів між українськими та китайськими вченими

Характерно, що під час перебування в Україні члени делегації відвідали значну кількість академічних науково-дослідних установ. Китайські вчені вивчили основні напрями і плани науково-дослідних робіт установ, їхню структуру, історію, обладнання, бібліотеки, ознайомилися з науковим доробком і публікаціями результатів досліджень.

8 квітня 1953 р. китайські вчені Чжан-Цзя-фу, Чжан-Бо-чуань, Лю-Да-нянь, Люй Шу-сянь відвідали бюро Відділу суспільних наук АН УРСР, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка, Інститут історії АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. Голова відділу академік І. К. Білодід докладно розповів членам делегації про функції, завдання, склад і структуру цього відділу наук, наукові проблеми та теми, що розроблялися установами, планування роботи.

Науково-дослідну роботу Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка висвітлив його директор академік І. К. Білецький. На початку 50-х років XX ст. в інституті досліджувалися проблеми синтетичної побудови історії української літератури, розгорнулися дослідження з наукового видання пам'яток української літератури і творів класиків української літератури, вивчалися проблеми шевченкознавства,

зв'язки української мови зі слов'янськими мовами. Активно в цей час розроблялися перший і другий томи “Історії української літератури”. Китайські вчені ознайомилися з рукописною спадщиною Т. Г. Шевченка, у науковій бібліотеці інституту – з перекладами художніх творів китайських письменників українською та російською мовами, а також із творами українських письменників про КНР [ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 340, арк. 22].

Під час відвідування Інституту історії китайські вчені цікавилися не лише науковими проектами з історії України, що виконувалися в цей час інститутом, а й з науковими заходами, організованими установою за останні роки. В Інституті мовознавства ім. О. О. Потебні академік І. К. Білодід розповів про структуру установи, наукове спрямування роботи відділів, ознайомив з останніми розробками, зокрема репрезентував “Русско-украинский словарь”, “Курс сучасної української літературної мови”, верстку першого тому “Украинско-русского словаря”. Своєю чергою на прохання українських мовознавців китайський філолог Люй-Шу-сянь розповів про реформу правопису, що в цей час здійснювалася в КНР.

З великим зацікавленням китайські гості ознайомилися з експозиціями Державного музею Т. Г. Шевченка АН УРСР, понад чотири тисячі експонатів якого на той час розміщувалися у 22 залах [Історія Національної академії наук України... 2012b, 820]. Особливий інтерес у китайських учених викликали оригінальні роботи Шевченка-художника і лекція про Кобзаря.

8 квітня 1953 р. відбувся візит членів китайської делегації до Інституту будівельної механіки у складі вчених: Юй Дао-вєня, Чень Ін-гуя, Лян Сі-чжена, Цао Яньсіна, Шень-ция, Лян Ян-гуя. Делегацію зустрів голова Відділу технічних наук АН УРСР, член-кореспондент Б. Д. Грозін, який ознайомив китайських учених зі структурою цього відділу наук і надав коротку інформацію про напрями наукової діяльності кожної з установ. Директор Інституту будівельної механіки академік Ф. П. Бєлянкін розповів про структуру інституту й напрями роботи його відділів і лабораторій. Під час відвідування китайськими вченими механічної, металографічної, фізико-технічної та динамічної лабораторій продемонстровано роботу окремих випробувальних машин, приладів і пристосувань, сконструйованих як інститутом, так і іншими установами. Китайські делегати виявили зацікавленість до конструкцій і способів використання тензодатчиків, оптичного дослідження моделей греблі Каховської ГЕС, марок випуску випробувальних машин різних років, методів випробування елементів будівельних конструкцій за межами міцності на унікальній машині, сконструйованій інститутом, питань випробування зразків зношеності, а також випробування на стомлену міцність у різних середовищах.

Під час ознайомлення з бібліотекою китайські вчені отримали в подарунок список основних наукових праць інституту та цікавилися можливістю отримання опублікованих праць установи. Китайських фахівців цікавила інформація про марки чавуну, які інститут використовував при заміні кованих колінчастих валів парових машин чавунними литими, а також про можливості використання цих марок чавуну в будівельних конструкціях. Китайські вчені виявили інтерес до питання взаємодії інституту й промислових підприємств, досвіду впровадження наукових розробок у практику і принципів виконання господарсько-договірних робіт [Науковий архів Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, оп. 1, спр. 347, арк. 2–4].

9 квітня 1953 р. відбувся візит учених КНР до Інституту машинознавства і сільськогосподарської механіки. Цей інститут був створений за розпорядженням РМ СРСР від 15 січня 1950 р., постановами РМ УРСР від 31 січня 1950 р. і Президії АН УРСР від 10 лютого 1950 р. шляхом реорганізації Лабораторії машинобудування і проблем сільськогосподарської механіки в Інститут машинознавства і сільськогосподарської механіки. Висококваліфікований колектив українських учених протягом 1948–1949 рр. розробив і впровадив у виробництво технологію отримання нового

конструкційного матеріалу – модифікованого надміцного чавуну і виробництва з нього деталей тракторних двигунів внутрішнього згорання та інших сільськогосподарських машин. Саме способи отримання надміцного чавуну з глобулярним графітом зацікавили членів китайської делегації. За властивостями розроблений чавун не поступався ковкому чавуну, який потребував довготривалого відпалювання – понад 1200 год. За цю розробку академік А. О. Василенко і к. т. н. І. С. Григор'єв здобули в 1950 р. Державну премію. На прохання делегації А. О. Василенко розповів про розроблені інститутом способи отримання надміцного чавуну з глобулярним графітом. Також китайські вчені цікавилися системою пошарової обробки ґрунту з пошаровим внесенням добрив, розробленою інститутом.

Члени делегації Лі Ши-цзюнь, Юй Дао-вень, Чен Инь-гу повідомили, що при АН організовується Інститут механізації сільського господарства, і просили проконсульгувати їх щодо можливої структури інституту з урахуванням того факту, що в Китаї ще були дрібні господарства. Інститут рекомендував передусім зайнятися дослідженням робочих процесів сільськогосподарських машин і знарядь, вивченням складових машин загалом, визначенням їхніх основних параметрів, для того щоб ці роботи могли дати відповіді на запити великих підприємств, які найближчим часом мали бути організовані в КНР. Українські вчені наголошували на важливості тісного зв'язку інституту з практикою, зокрема з сільським господарством і промисловістю, та на якнайшвидшому впровадженні результатів досліджень. Окрім того, вони запропонували проєкт структури інституту у складі відділів: випробування сільськогосподарських машин, дослідних робочих процесів сільськогосподарського виробництва, робочих органів і механізмів сільськогосподарських машин і знарядь у польових умовах, відділ конструювання нових машин, тракторно-енергетичний відділ, відділ сільськогосподарських двигунів, відділ механізації тваринництва, відділ ремонту тракторів і сільськогосподарських машин, відділ експлуатації тракторів і сільськогосподарських машин. Також надали рекомендації щодо організації в закладах вищої освіти КНР кафедри механізації сільськогосподарського виробництва для агрономів і факультету електрифікації сільського господарства для підготовки інженерів-механізаторів. Українські фахівці наголосили на доцільності створення кафедри ґрунтознавства, де б вивчалися фізико-механічні й агробіологічні властивості ґрунтів. Професор Лі Ши-цзюнь зазначив, що “сильно вражений, що Інститут за порівняно короткий термін зміг добре облаштувати лабораторії та досягти великих успіхів” [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 63].

Китайські вчені-біологи Бей Ши-чжан, Джау сі, Фин Де-пей, Шень Ци-чунь, Сюе Гун-го відвідали інститути біохімії та зоології. Директор Інституту біохімії академік О. В. Палладін докладно розповів про історію утворення інституту, його завдання, напрями роботи і досягнення. Китайські вчені виявили інтерес, зокрема, до винайденого в інституті вітаміну К, препаратів-кровозамінників, досліджень біохімії головного мозку, а також ознайомилися з новітньою українською апаратурою та обладнанням.

В Інституті лісівництва гості цікавилися торф'яно-гніздовим способом посадки сосни з метою його застосування в північній частині Китаю. Цей ефективний спосіб висадки сосни був розроблений інститутом для залісення степової зони і дніпровських пісків.

Заступник директора Інституту ентомології і фітопатології д. б. н. М. А. Теленга ознайомив У Чжен-і, Ма Юн-чжі та інших членів делегації з новітніми способами боротьби зі шкідниками сільськогосподарських культур в умовах травопільної системи землеробства, системою заходів із боротьби зі шкідниками і хворобами технічних культур у неполивних і зрошувальних районах України, розробкою заходів із боротьби з клопом-черепашкою та шкідниками і хворобами лісових насаджень.

Розробки Інституту зоології висвітлив академік В. Г. Касьяненко. Велике враження на членів делегації справили експозиції зоологічного музею. Особливий інтерес китайські вчені виявили до наукових розробок інституту з культури дубового шовкопряда. Треба зазначити, що в 1953 р. відбувалося впровадження у практику трьох науково-дослідних розробок інституту з дослідження дубового шовкопряда: “Метод вигодовування дубового шовкопряда на сірій вербі”, «Впровадження породи дубового шовкопряда “ІЗАН” у колгоспах», “Тігротермічний режим інкубації коконів і греди, розроблений Інститутом зоології АН УРСР”. Зокрема, за першою темою доведено рентабельність промислового вигодовування дубового шовкопряда на сірій вербі. В одному з колгоспів, де проводилося впровадження, було зібрано 340 коконів, що становило 170 % плану. За другою темою породна група “ІЗАН” впроваджувалася в 40 сільськогосподарських підприємствах Київської обл., і було виконано план збору коконів на 203 % [ІА НБУВ, ф. 258, оп. 1, спр. 267, арк. 18]. Китайські вчені виявили бажання обмінюватися науковою спеціальною літературою і колекціями тварин [Левтеров 1953, 72].

Надалі українські та китайські зоологи встановили тісну співпрацю. Вже 28 вересня 1956 р. до Києва прибула делегація вчених-палеонтологів КНР на чолі з директором Пекінської лабораторії викопних хребтових АН КНР, президентом Китайського палеонтологічного товариства проф. Ян Чун-ченом. Цим візитом започатковано співробітництво в галузі палеозоології [Левтеров 1956, 70].

В Інституті геологічних наук китайські вчені Сун Ін, Чжан Вень-ю, У Хен ознайомилися з основними періодами геологічної історії і будови території УРСР, завданнями інституту з вивчення геології території України. Китайські науковці оглянули геологічний музей інституту, де їм було продемонстровано зразки різних видів будівельних матеріалів УРСР і надано пояснення про їхнє застосування в народному господарстві. На прохання делегації було зроблено доповідь про стратиграфію Українського кристалічного масиву і геологічну будову Криворізького залізрудного родовища, а також продемонстровано зразки головних типів залізних руд, надано пояснення про умови залягання, склад і генезис марганцевих родовищ. Член-кореспондент Є. С. Бурксер ознайомив гостей з новим методом визначення абсолютного віку гірських порід та основами фотоколориметрування марганцю у зв’язку з геохімічними дослідженнями. Китайські вчені-геологи своєю чергою розповіли про структуру і завдання Інституту геології АН КНР [Левтеров 1953, 72].

В Інституті математики та Інституті органічної хімії побували китайські вчені Цянь Саньцян, Хуа Ло-ген, Чжан Юй-чже, Чжао Цзю-чжан, Лю Сянь-ї. Інститут математики представляв академік Б. В. Гнеденко, який доповів про друковану продукцію установи, що вийшла останніми роками. Особливо китайських фахівців зацікавили дослідження з розв’язання завдань фільтрації методами електромоделювання і питання електромоделювання та динаміки ґрунтів під час вибуху, тому вони висловили бажання ще раз відвідати інститут для більш детального ознайомлення з цими напрямками роботи [ІА НБУВ, ф. 264, оп. 1, спр. 270, арк. 1]. Українсько-китайські відносини в галузі математики набули подальшого розвитку. У 1955 р. Інститут математики відвідав академік Хуа Ло-ген із групою вчених КНР [Гнеденко, Гаврилюк 1958, 66–67]. Праця Б. В. Гнеденка “Курс теорії імовірностей” була надрукована багатьма мовами, зокрема й китайською. Українські математики зазначали, що “в Чехословаччині, Угорщині, Польщі, Румунії, Китаї проводяться важливі дослідження в галузі математичної статистики і теорії імовірностей, які тісно пов’язані з тими напрямками робіт, що були розпочаті в Інституті математики АН УРСР”, тому доцільно налагодити систематичне співробітництво з науковими математичними центрами цих країн [Гнеденко, Гаврилюк 1958, 66–67]. Підтримувалися контакти і в пізніші хронологічні періоди. У 1959 р. директор Інституту математики чл.-кор. Ю. О. Митропольський протягом чотирьох місяців ознайомлювався з роботами

китайських математиків у галузі теорії нелінійних коливань, теорії сталості та диференціальних рівнянь [Архів Президії НАН України, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 103, арк. 7].

Директор Інституту органічної хімії академік А. І. Кіпріанов доповів китайським ученим про основні напрями науково-дослідних робіт установи. Під час огляду лабораторій гості виявили інтерес до питань хроматографічного методу розділення продуктів, роботи автоматичної піпетки, одержання радіоактивної вуглекислоти для синтезу органічних сполук із міченими атомами, до питань організації перевірки синтезованих протитуберкульозних препаратів [Левтеров 1953, 73].

У процесі обговорення з представниками Відділу сільськогосподарських наук АН УРСР китайські вчені цікавилися методами комплексної науково-дослідної роботи інститутів, питаннями впровадження розробок інститутів у практику, сільськогосподарського виробництва, методикою ґрунтового обстеження, складання ґрунтових карт та іншими актуальними питаннями наукового забезпечення сільськогосподарської галузі [Левтеров, 1953, 72].

З 13-го до 15 квітня частина делегації в супроводі директора Інституту гірничої справи ім. М. М. Федорова, члена-кореспондента П. С. Кучерова за окремою програмою виїхала в м. Сталіно, для того щоб ознайомитися з досвідом роботи донецьких науково-дослідних установ та окремих шахт [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Секретаріат, спр. 525, 54 арк.; спр. 533, арк. 203]. Це, зокрема, китайські вчені У Хен, Чжан Вень-ю, Чень Ін-гуя, Лю Сянь-і [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 56].

Від'їжджаючи з Радянського Союзу, керівник делегації китайських учених Цянь Саньцянь надіслав на ім'я президента акад. О. В. Палладіна телеграму: "...ще раз висловлюю душевну вдячність Вам і у Вашій особі всім ученим Академії наук УРСР за Вашу дружню допомогу і теплий прийом, якого ми вічно не забудемо" [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 70]. Члени делегації отримали цінні подарунки, а також 700 екземплярів книжок (твори класиків української літератури і наукові видання). Поміж подарунків, презентованих членам делегації, були й колекція зразків корисних копалин УРСР у кількості 2 ящиків, виставка на тему "Життя і творчість Т. Г. Шевченка", фоторепродукції найкращих творів живопису, графіки, скульптури України, альбом з видами м. Києва, альбом грамофонних платівок з українськими піснями та оперою "Наталка Полтавка", патефон [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, арк. 45].

До Китаю делегація повернулася наприкінці травня. Досвід організації науки в СРСР, і зокрема в Україні, був ретельно вивчений китайськими фахівцями. Зберігся запис бесіди виконувача обов'язків уповноваженого Всесоюзного товариства культурних зв'язків із закордоном у КНР Г. Д. Соколова з головою делегації АН КНП Цянь Саньцянем, з якої дізнаємося, як надалі застосовувався набутий досвід візиту в СРСР. Після повернення до Китаю члени делегації зробили 7 загальних доповідей і 16 спеціальних наукових доповідей, які прослухали понад 10 тис. науковців, викладачів закладів вищої освіти, представників промисловості. Спільно із Загальнокитайською федерацією наукових товариств АН КНР провела 11 обговорень у галузі природничих наук із залученням фахівців з різних галузей науки, на яких обговорювалися досвід організації науки в СРСР та його застосування в Китаї. Також частина членів делегації відвідали великі китайські міста, у яких виступили з доповідями. Китайські товариства математиків, хіміків, фізиків на щорічних засіданнях ухвалили рішення впроваджувати досвід наукових досліджень, з якими ознайомилися в СРСР. В АН КНР на підставі вивченого досвіду організації науки СРСР було розроблено

план роботи на п'ять років і більш конкретний план на 1954 р. Основну увагу спрямовано на науковий супровід завдань індустріалізації Китаю, розвиток важкого машинобудування і виявлення природних ресурсів КНР [Советско-китайские отношения... 2015, 154–157].

Про практичну зацікавленість науковими розробками української академічної науки свідчить значна кількість праць провідних українських учених, перекладених упродовж 1955–1960 рр. китайською мовою, які відображали науковий доробок українських учених у галузях математики, механіки, хімії, мінералогії, металургійної теплотехніки, лісознавства, міжнародного права та ін.¹ Упродовж 1956–1960 рр. було опубліковано значну кількість праць українських учених, перекладених китайською мовою. Зокрема, опубліковано праці в галузях: хімії ізотопів, теорії ймовірностей, міжнародного приватного права, металургійної теплотехніки та промислових печей, мінералогії, нових видів вогнетривких матеріалів будівельної та спеціальної кераміки, механіки, сільськогосподарських методів боротьби з паразитами сільськогосподарських тварин, систематики риб, лісівництва та ін.²

Делегація встановила зв'язки з українськими академічними установами, після чого розпочалися співпраця в окремих галузях науки, запозичення досвіду українських учених для застосування його у практиці наукової роботи. У площині наукової співпраці з науковими установами країн Сходу, а саме з Китаєм, наукові зв'язки розвивалися найдинамічніше. За період 1957–1958 рр. близько 85 китайських учених ознайомилися з розробками українських академічних установ [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 3, арк. 65]. Зокрема, лише в 1957 р. АН УРСР відвідали: група енергетиків з Китаю для ознайомлення з роботою Інституту електротехніки, делегація в кількості 30 осіб для ознайомлення з роботою інститутів – теплоенергетики, електрозварювання ім. Є. О. Патона, будівельної механіки, машинознавства, чорної металургії, 10 учених-гідроенергетиків, делегація вчених-філософів, група китайських учених для ознайомлення з роботою Полтавської гравіметричної обсерваторії, делегація вчених-гідробіологів та ін. [Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 32, арк. 141, 151, 156–157, 160, 175–177, 186–187, 197, 199, 227]. Суттєво збільшився книгообмін між Державною публічною бібліотекою УРСР і китайськими бібліотеками, який розглядався Президією АН УРСР як важлива форма наукового і культурного співробітництва. Станом на 1956 р. Державна публічна бібліотека УРСР здійснювала книгообмін із 12 установами КНР. У наступні періоди спостерігалось постійне зміцнення українсько-китайського наукового співробітництва, удосконалювалися його форми та напрями.

Висновки

Безумовний міжнародний авторитет української академічної науки, наукові досягнення наукових колективів і провідних українських учених, які знаходили швидке застосування у практиці, привертати інтерес академічної науки Китаю, яка перебувала на стадії становлення і потребувала допомоги в організації наукової роботи відповідно до економічних потреб КНР. Численна китайська делегація, представлена фахівцями різних галузей наукового знання, дістала вичерпне уявлення про організацію наукових досліджень в українській академічній системі, ознайомила з вагомими досягненнями української науки, встановила зв'язки з українськими академічними науково-дослідними установами м. Києва та м. Сталіна. У наступні роки розпочалася реалізація спільних науково-дослідних проєктів, вивчався передовий досвід української академічної науки в окремих галузях знання, на підставі якого укладалися плани подальшої науково-дослідної роботи китайських академічних установ. Українською академічною наукою надано значну практичну допомогу

китайській стороні шляхом передачі науково-технічної документації, надання консультацій, підготовки аспірантів і молодих фахівців, обміну насіннєвим матеріалом, геологічними зразками, науковими виданнями тощо. Кількість учених і фахівців з Китаю, які відвідували АН УРСР, постійно збільшувалася. Надалі українські академічні установи відвідували як окремі китайські вчені, так і спеціалізовані делегації вузькопрофільних фахівців, було встановлено взаємовигідну співпрацю, яка, набувши нових форм і напрямів, здійснюється й донині. Наприкінці 50-х рр. XX ст. інститути АН УРСР провадили великий обсяг робіт у рамках виконання Угоди між СРСР і КНР від 18 січня 1958 р. “Про спільне проведення дослідних робіт у галузі науки і техніки і надання допомоги Радянським Союзом Китаю в розв’язанні найважливіших науково-технічних проблем”.

Можемо констатувати, що візит делегації китайських учених до України започаткував двосторонні академічні наукові зв'язки на найвищому рівні й надав імпульс розвитку українсько-китайського співробітництва в багатьох галузях наукового знання.

¹ Наведений нижче бібліографічний опис наукових праць вчених АН УРСР, опублікованих китайською мовою, здійснено переважно за матеріалами виявлених біобібліографій учених, де їхні назви подано українською чи російською мовами.

² Бродский А. И. (1956), *Химия изотопов*, Науч. изд-во Китая, Пекин, 473 с. (китайською мовою); Будников П. П., Бережной А. С. (1958), *Реакция в твердых фазах*, Кэсюе чубаньшэ, Пекин, 101 с. (китайською мовою); Будников П. П., Говоркян Х. О. (1958), *Фарфор*, Цингунъе чубаньшэ, Пекин, 226 с. (китайською мовою); Будников П. П., Зорин С. П. (1958), *Анги-дритовый цемент*, Цзяньчжу гунчэн чубаньшэ, Пекин, 96 с. (китайською мовою); Гнеденко Б. В. (1956), *Курс теории вероятностей*, пер. на кит. со 2-го изд., Пекин, 449 с. (китайською мовою); Кожевников С. Н. (1958), *Теория механизмов и машин*, Нанкин. политехн. ин-т, пер. на кит. яз. Цза Ли-гуан, Изд-во мех. пром-сти, Пекин, 592 с. (китайською мовою); Копытов В. Ф. (1957), *Механизированные кузнечные печи*, б. в., Пекин, 80 с. (китайською мовою); Корецкий В. М. (1956), *Очерки англо-американской доктрины и практики международного частного права*, б. в., Пекин, 394 с. (китайською мовою); Лазаренко Є. К. (1957), *Курс минералогии*, ч. 1, пер. з рос. вид. 1951 р., Геол. вид-во, Пекин, 316 с. (китайською мовою); Методы изучения паразитологической ситуации и борьба с паразитами сельскохозяйственных животных (1958), А. П. Маркевич (отв. ред.), 224 с. (китайською мовою); Погребняк П. С. (1959), *Основи лісової типології*, б. в., Пекин, 528 с. (китайською мовою); Третьяков Д. К. (1958), *Рыбы и круглоротые, их жизнь и значение*, пер. Чжен Бао-из [и др.], Наука, Пекин, 454 с. (китайською мовою).

ЛІТЕРАТУРА

- Архів Президії НАН України*, ф. 251, оп. Секретаріат, спр. 525, 54 арк.; спр. 533, 502 арк.
Архів Президії НАН України, ф. 251, оп. Відділ наукових зв'язків із зарубіжними організаціями, спр. 2, 174 арк.; спр. 3, 168 арк.; спр. 32, 452 арк.; спр. 103, 17 арк.
“Візит делегації Академії наук провінції Гуандун (КНР)” (2018), в *Національна академія наук НАН України*, 12 вересня, режим доступу: <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=4243> (дата звернення: 19.03.2025).
Гнеденко Б. Р. & Гаврилюк В. Т. (1958), “Про міжнародні зв'язки Інституту математики АН УРСР”, *Вісник АН УРСР*, № 3, с. 66–67.
Загородній А. (2014), “Науково-технічне співробітництво між Національною Академією наук України та установами і організаціями Китайської Народної Республіки”, *Україна–Китай*, № 1 (6), режим доступу: <https://sinologist.com.ua/naukovo-tehnichne-spivrobitnitstvo-mi> (дата звернення: 15.03.2025).
“Зустріч із делегацією Шанхайської академії суспільних наук” (2019), в *Національна академія наук України*, 21 червня, режим доступу: <https://www.old.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=5203> (дата звернення: 19.03.2025).

Індиченко Г. В. (2020), “Міжнародне наукове співробітництво НАН України з науковими установами країн Сходу (50–60-ті рр. XX ст.)”, *Східний світ*, № 2, с. 17–36. DOI: <https://doi.org/10.15407/orientw2020.02.017>

Інститут архівознавства Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (ІА НБУВ), ф. 258, оп. 1, спр. 267, 106 арк.

ІА НБУВ, ф. 261, оп. 1, спр. 340, 71 арк.

ІА НБУВ, ф. 264 оп. 1, спр. 270, 1 арк.

Історія Національної академії наук України. 1951–1955 (2012a), ч. 1: Документи і матеріали, О. С. Онищенко (голов. ред.), НБУВ, Київ.

Історія Національної академії наук України. 1951–1955 (2012b), ч. 2: Додатки, О. С. Онищенко (голов. ред.), НБУВ, Київ.

Левтеров С. (1953), “Зустрічі з зарубіжними вченими”, *Вісник АН УРСР*, № 10, с. 72–75.

Левтеров С. (1956), “Зустрічі з зарубіжними вченими”, *Вісник НАН України*, № 12, с. 69–72.

Національна академія наук України. 1918–2018 (2018), Б. Є. Патон (голов. ред.), Академперіодика, Київ.

Науковий архів Інституту механіки ім. С. П. Тимошенка НАН України, оп. 1, спр. 347, арк. 2–4.

“Науково-технічне співробітництво між Україною та Китаєм” (2022), в *Посольство України в Китайській Народній Республіці*, 16 травня, режим доступу: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnictvo/187-naukovo-tehnichne-spivrobitnictvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem> (дата звернення: 19.03.2025).

Советско-китайские отношения. 1952–1955: Сборник документов (2015), Книгоград, Москва.

Щербань О. Н. (1954), “Основні наслідки наукової діяльності і впровадження закінчених робіт Академії наук УРСР за 1953 р. і завдання на 1954 р.”, *Вісник АН УРСР*, № 3, с. 8–21.

REFERENCES

Arkhiv Prezydii NAN Ukrainy [Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine], Fund 251, Inventory “Secretariat”, File 525, 54 sheets; File 533, 502 sheets.

Arkhiv Prezydii NAN Ukrainy [Archives of the Presidium of the NAS of Ukraine], Fund 251, Inventory “Department of scientific relations with foreign organizations”, File 2, 174 sheets; File 3, 168 sheets; File 32, 452 sheets; File 103, 17 sheets.

“Vizyt delehatsii Akademii nauk provintsii Huandun (KNR)” (2018), in *Natsionalna akademiia nauk*, available at: <https://old.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=4243> (accessed March 19, 2025). (In Ukrainian).

Hniedenko B. R. and Havryliuk V. T. (1958), “Pro mizhnarodni zviazky Instytutu matematyky AN URSR”, *Visnyk AN URSR*, No. 3, pp. 66–67. (In Ukrainian).

Zahorodnii A. (2014), “Naukovo-tehnichne spivrobitnytstvo mizh Natsionalnoi Akademii nauk Ukrainy ta ustanovamy i orhanizatsiiamy Kytaiskoi Narodnoi Respubliki”, *Ukraina–Ky-tai*, No. 1 (6), available at: <https://sinologist.com.ua/naukovo-tehnichne-spivrobitnytstvo-mi> (accessed March 15, 2025). (In Ukrainian).

“Zustrich iz delehatsiieiu Shankhaiskoi akademii suspilnykh nauk” (2019), in *Natsionalna akademiia nauk Ukrainy*, available at: <https://www.old.nas.gov.ua/UA/Messages/news/Pages/View.aspx?MessageID=5203> (accessed March 19, 2025). (In Ukrainian).

Indychenko H. V. (2020), “Mizhnarodne naukove spivrobitnytstvo NAN Ukrainy z naukovy-my ustanovamy krain Skhodu (50–60-ti rr. XX st.)”, *Shidnij svit*, No. 2, pp. 17–36. DOI: <https://doi.org/10.15407/orientw2020.02.017>

Instytut arkhivoznavstva Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho (IA NBUV) [Institute of Archival Studies of VNLU], Fund 258, Inventory 1, File 267, 106 sheets.

Instytut arkhivoznavstva NBUV (IA NBUV) [Institute of Archival Studies of VNLU], Fund 261, Inventory 1, File 340, 71 sheets.

Instytut arkhivoznavstva NBUV (IA NBUV) [Institute of Archival Studies of VNLU], Fund 264, Inventory 1, File 270, 1 sheets.

Istoriia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1951–1955 (2012a), Part 1: *Dokumenty i materialy*, O. S. Onyshchenko (ed.), NBUV, Kyiv. (In Ukrainian).

Istoriia Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy. 1951–1955 (2012b), Part 2: Dodatky, O. S. Onyshchenko (ed.), NBUV, Kyiv. (In Ukrainian).

Levterov S. (1953), “Zustrichi z zarubizhnymy vchenymy”, *Visnyk AN URSS*, No. 10, pp. 72–75. (In Ukrainian).

Levterov S. (1956), “Zustrichi z zarubizhnymy vchenymy”, *Visnyk AN URSS*, No. 12, pp. 69–72. (In Ukrainian).

Natsionalna akademiia nauk Ukrainy. 1918–2018 (2018), B. Ye. Paton (ed.), Akadempriodyka, Kyiv. (In Ukrainian).

Naukovyi arkhiv Instytutu mekhaniky im. S. P. Tymoshenka NAN Ukrainy [Scientific archive of the S. P. Tymoshenko Institute of Mechanics of the NAS of Ukraine], Inventory 1, File 347, sheets 2–4.

“Naukovo-tehnichne spivrobitnytstvo mizh Ukrainoiu ta Kytaiem” (2022), in *Posolstvo Ukrainy v Kytaiskii Narodnii Respublitsi*, available at: <https://china.mfa.gov.ua/spivrobitnytstvo/187-naukovo-tehnichne-spivrobitnytstvo-mizh-ukrajinoju-ta-kitajem> (accessed March 19, 2025). (In Ukrainian).

Sovetsko-kitayskiye otnosheniya. 1952–1955: Sbornik dokumentov (2015), Knigograd, Moscow. (In Russian).

Shcherban O. N. (1954), “Osnovni naslidky naukovoi diialnosti i vprovadzhennia zakinchenykh robot Akademii nauk URSS za 1953 r. i zavdannia na 1954 r.”, *Visnyk AN URSS*, No. 3, pp. 8–21. (In Ukrainian).

Г. В. Індиченко

З історії становлення українсько-китайських наукових зв'язків (маловідомий візит делегації китайських вчених до АН УРСР)

У дослідженні на підставі маловідомих і почасти недосліджених архівних документів висвітлено перебування делегації китайських вчених в АН УРСР. У 1953 р. делегація вчених КНР, яка нараховувала 42 особи, вперше відвідала СРСР та Україну і десять днів ознайомлювалася з досвідом організації та управління науковою роботою та напрямками діяльності АН УРСР – найвищої наукової організації України. Характерно, що до делегації увійшли вчені з різних галузей наукового знання. Під час візиту до АН УРСР китайські вчені дістали уявлення про роботу більшості українських академічних науково-дослідних установ, що мало неабияке значення для подальшого розвитку наукових контактів між Китаєм та Україною, а також вплинуло на науково-організаційні процеси в АН КНР, розбудову в ній нових наукових напрямів з урахуванням здобутого досвіду організації наукової роботи в українській Академії наук.

У статті висвітлено досягнення української академічної науки станом на 1953 р. у контексті наукових інтересів членів китайської делегації. Мовою архівних документів продемонстровано інноваційні розробки українських академічних колективів, які на той час здобули світове визнання, що свідчило про зміцнення авторитету української науки за кордоном.

Встановлення українсько-китайських наукових зв'язків, яке відбулося в 1953 р., справило значний вплив на їхнє подальше зміцнення і розвиток, коли установи АН УРСР почали відвідувати вже спеціалізовані делегації китайських учених, завдяки чому і розгорнуто спільні наукові дослідження в конкретних галузях наукового знання.

Методологія дослідження полягає в застосуванні історико-архівознавчого, джерелознавчого, хронологічного методів, а також методів аналітико-синтетичного опрацювання документів і наукової експертизи.

Наукова новизна роботи полягає в систематизації, аналізі та введенні до широкого наукового обігу комплексу малодосліджених і почасти невивчених архівних джерел, а також наукових праць з історії започаткування українсько-китайських наукових зв'язків, поштовхом до подальшого розвитку яких і стала подія 1953 р. – перший візит китайської наукової делегації найвищого рівня до АН УРСР.

Ключові слова: співробітництво; наука; архівний документ; Україна; Китай; АН УРСР; Архів Президії НАН України; Інститут архівознавства НБУВ

*Стаття надійшла до видання 1.07.2025
Прийнято до друку після рецензування 9.09.2025
Опубліковано 7.10.2025*